

BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QUVCHILARIDA RAQAMLI SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI**Abdramanova Dinara***Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti**“Boshlang‘ich ta‘lim” ta‘lim yo‘nalishi 2-kurs talabasi***Annotatsiya**

Ushbu maqola boshlang‘ich sinfi o‘quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirishning metodik jihatlarini tahlil qiladi. U raqamli savodxonlikning nazariy asoslari, pedagogik tamoyillari, innovatsion vositalari va axborot xavfsizligi masalalarini ko‘rib chiqadi. O‘zbekiston ta‘lim tizimidagi islohotlar va davlat siyosatiga asoslanib, raqamli savodxonlikni baholash va rivojlantirish strategiyalarini o‘rganadi. Maqola natijalari raqamli texnologiyalarni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: *Raqamli savodxonlik, boshlang‘ich ta‘lim, metodika, pedagogik tamoyillar, innovatsion texnologiyalar, axborot xavfsizligi, o‘qituvchi kompetensiyasi, raqamli baholash*

Abstract

This article analyzes the methodological aspects of developing digital literacy in primary school students. It examines the theoretical foundations, pedagogical principles, innovative tools, and issues of information security related to digital literacy. Based on reforms in Uzbekistan's education system and state policy, it explores strategies for assessing and effectively developing digital literacy. The article's findings provide practical recommendations for integrating digital technologies into the educational process.

Keywords: *Digital literacy, primary education, methodology, pedagogical principles, innovative technologies, information security, teacher competence, digital assessment*

Аннотация

Данная статья анализирует методологические аспекты развития цифровой грамотности у учащихся начальных классов. В ней рассматриваются теоретические основы, педагогические принципы, инновационные инструменты и вопросы информационной безопасности, связанные с цифровой грамотностью. Основываясь на реформах в системе образования Узбекистана и государственной политике, статья исследует стратегии оценки и эффективного развития цифровой грамотности. Результаты статьи предлагают практические рекомендации по интеграции цифровых технологий в образовательный процесс.

Ключевые слова: *Цифровая грамотность, начальное образование, методика, педагогические принципы, инновационные технологии, информационная безопасность, компетенция учителя, цифровая оценка*

Kirish

XXI asr globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) jadal rivojlanayotgan davr bo'lib, har bir inson, ayniqsa, yosh avlod uchun raqamli savodxonlikni egallashning zarurligini taqozo etadi. Raqamli savodxonlik shunchaki texnik vositalardan foydalanish ko'nikmasi emas, balki axborotni izlash, qayta ishlash, yaratish, almashish, xavfsiz va mas'uliyatli tarzda raqamli muhitda faol ishtirok etish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu tushuncha ularning yosh xususiyatlariga mos ravishda, asosan, o'yin shaklida va amaliy faoliyat orqali shakllantiriladigan fundamental ko'nikmalar majmuini anglatadi. Bu davr bolalarning dunyoqarashi shakllanadigan, o'rganishga bo'lgan qiziqishi ortadigan muhim bosqich bo'lgani sababli, raqamli savodxonlikni aynan shu yoshdan boshlab tizimli ravishda rivojlantirish dolzarb ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasida raqamli texnologiyalarni o'quv jarayoniga integratsiya qilish va yoshlarning raqamli kompetensiyalarini oshirishga ustuvor ahamiyat berilmoqda. Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasi qarorlarida (2018-2022 yillar oralig'idagi hujjatlar) ta'lim tizimini rivojlantirish, xalq ta'limini boshqarishni takomillashtirish va xalqaro ta'lim sifatini baholash tizimlariga integratsiya qilish bo'yicha milliy strategiyalar belgilangan. Bu hujjatlar raqamli savodxonlikni rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratib, uni ta'lim siyosatining ajralmas qismiga aylantirgan. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolaning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirishning samarali metodikasini tahlil qilish, pedagogik tamoyillarini asoslash va amaliy usullarini taklif etishdan iborat. Tadqiqot raqamli savodxonlikni o'zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va ularni hal etish yo'llarini ko'rsatishga intiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Raqamli savodxonlikni rivojlantirish mavzusi xalqaro va milliy miqyosda ko'plab tadqiqotlarga mavzu bo'lgan. Ushbu sohadagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli savodxonlik tushunchasi va uning komponentlari doimiy ravishda kengayib bormoqda. Ilmiy ishlar odatda raqamli savodxonlikni turli jihatlardan, jumladan, texnologik, kognitiv, ijtimoiy-axloqiy va ijodiy ko'nikmalar majmuasi sifatida ko'rib chiqadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni shakllantirish bo'yicha nazariy asoslar, asosan, konstruktivizm, konnektivizm va sotsial-madaniy nazariyalarga tayanadi. Konstruktivizm

tamoyillari bolalarning raqamli vositalar bilan o'zaro aloqa orqali bilimlarni faol ravishda qurishini nazarda tutsa, konnektivizm raqamli tarmoqlarda axborotni izlash va bog'lanishlarga e'tiborni qaratadi. Sotsial-madaniy nazariyalar esa raqamli muhitda ijtimoiy o'zaro aloqa va hamkorlikning ahamiyatini ta'kidlaydi.

O'zbekiston ta'lim tizimida raqamli savodxonlikni rivojlantirish texnologiyalariga bag'ishlangan tadqiqotlar [1] ushbu mavzuning dolzarbligini va milliy siyosatdagi o'rnini ta'kidlaydi. Xususan, bu tadqiqotlar raqamli savodxonlik, media savodxonlik, onlayn ta'lim rejimlari va gadgetlardan foydalanish kabi asosiy tushunchalarni yoritadi. Shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli savodxonlik darajasini baholash va uni rivojlantirishning samarali strategiyalarini o'rganishga e'tibor qaratilgan. O'zbekiston Respublikasining 2018-2022 yillardagi Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasi qarorlarida belgilangan ta'lim tizimini rivojlantirish, xalq ta'limini boshqarishni takomillashtirish va xalqaro ta'lim sifatini baholashga integratsiya qilish bo'yicha milliy strategiyalar bu sohadagi tadqiqotlar uchun keng kontekstni yaratadi. Ushbu siyosiy hujjatlar raqamli savodxonlikni faqatgina texnik ko'nikma emas, balki global raqamli jamiyatda faol ishtirok etish uchun zarur bo'lgan keng qamrovli kompetensiya sifatida rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi. Biroq, mavjud adabiyotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda raqamli savodxonlikni tizimli va uzluksiz rivojlantirishga qaratilgan aniq, amaliy metodologik tavsiyalar yetarlicha yoritilmaganligi kuzatiladi. Ayniqsa, o'zbek tili va madaniy kontekstiga mos keladigan innovatsion pedagogik yondashuvlar va resurslarni ishlab chiqish bo'yicha tadqiqotlar cheklangan. Ushbu maqola mazkur bo'shliqni to'ldirishga intiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirish metodologiyasi uzluksiz, kompleks va yosh xususiyatlariga mos yondashuvlarga asoslanishi lozim. Ushbu metodologiya, birinchi navbatda, pedagogik tamoyillarga, jumladan, bolalarga yo'naltirilganlik, o'yin orqali o'rganish, faoliyatga asoslanganlik, integrativlik va axborot xavfsizligini ta'minlash tamoyillariga tayanadi.

Loyihaviy ta'lim (Project-based learning): O'quvchilarga raqamli vositalardan foydalangan holda muayyan loyihalarni (masalan, "Mening maktabim" raqamli rasmlar to'plamini yaratish, "Hayvonlar dunyosi" mavzusida qisqa taqdimot tayyorlash) amalga oshirish topshiriladi. Bu yondashuv axborotni izlash, uni qayta ishlash, ijodiy fikrlash va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'yinli ta'lim (Game-based learning): Ta'limiy raqamli o'yinlar, ilovalar va simulyatsiyalardan foydalanish orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish va raqamli ko'nikmalarni tabiiy muhitda egallash imkonini berish. Masalan, oddiy dasturlash asoslarini

o'rgatuvchi "ScratchJr" kabi vizual dasturlash muhitlari yoki matematika va tilni o'rgatuvchi interaktiv ilovalar.

Tadqiqotga asoslangan ta'lim (Inquiry-based learning): O'quvchilarga raqamli resurslardan foydalangan holda savollarga javob topish, ma'lumotlarni tahlil qilish va xulosalar chiqarishga undash. Bu ularning tanqidiy fikrlash va axborot savodxonligini oshiradi. Masalan, "Quyosh tizimi haqida qanday ma'lumotlarni topishingiz mumkin?" kabi savollar asosida qisqa izlanishlar o'tkazish.

Hamkorlikka asoslangan ta'lim: Raqamli vositalar yordamida guruhlarda ishlashni tashkil etish. Oddiy onlayn hujjatlarda birgalikda ishlash, raqamli doskalarda fikr almashish orqali muloqot va jamoaviy ishlash ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Interaktiv doskalar va proyektorlar: Vizual va interaktiv kontentni taqdim etish imkoniyatini yaratadi.

Ta'limiy ilovalar va veb-saytlar: Fanlararo bilimlarni mustahkamlovchi, yoshga moslashtirilgan o'quv ilovalari (masalan, Readerland, Ziyonet).

Mobil qurilmalar (planshetlar, smartfonlar): Xavfsizlik qoidalari va o'qituvchi nazorati ostida ta'limiy maqsadlarda foydalanish.

Robototexnika va oddiy dasturlash to'plamlari: "LEGO Education WeDo 2.0" kabi vositalar orqali mantiqiy fikrlash va muammoni yechish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Multimedia resurslari: Ta'limiy videolar, animatsiyalar, audio kitoblar.

O'qituvchi raqamli savodxonlikni rivojlantirish jarayonining markaziy figurasi hisoblanadi. Ular nafaqat raqamli vositalardan foydalana olishi, balki ularni o'quv jarayoniga samarali integratsiya qila olishi, o'quvchilarni ilhomlantira olishi va raqamli xavfsizlik qoidalarini o'rgata olishi kerak. O'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish quyidagi mexanizmlar orqali amalga oshiriladi:

Uzluksiz kasbiy rivojlantirish kurslari: Raqamli pedagogika, AKT vositalaridan foydalanish, onlayn resurslar yaratish bo'yicha tizimli tren inglar.

O'z-o'zini rivojlantirish va tajriba almashish: O'qituvchilar uchun onlayn hamjamiyatlar yaratish, vebinarlar, mahorat darslari orqali yangi texnologiyalarni o'zlashtirish va tajriba almashish.

Mentorlik va ko'maklashish: Tajribali o'qituvchilar tomonidan yangi yoki raqamli texnologiyalar bo'yicha kam malakali hamkasblarga yordam berish.

Raqamli ta'lim resurslariga erkin kirishni ta'minlash: O'qituvchilarni zamonaviy texnik vositalar va litsenziyalangan dasturiy ta'minot bilan ta'minlash.

Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda raqamli xavfsizlik va axborot etikasi masalalari birlamchi ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga internetda xavfsiz harakatlanish qoidalari, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, kiberbullingdan saqlanish, axborotga tanqidiy

yondashish va onlayn muloqotda hurmat qoidalariga rioya qilish o'rgatiladi. Bu mavzular o'yinlar, multfilmlar, amaliy mashg'ulotlar orqali tushuntiriladi.

Raqamli savodxonlikni baholash: Baholash jarayoni faqatgina bilim darajasini emas, balki ko'nikma va kompetensiyalarni ham qamrab olishi lozim.

Kuzatuv va diagnostika: O'quvchilarning raqamli vositalardan foydalanish jarayonidagi xatti-harakatlarini, muammolarni yechishga bo'lgan yondashuvlarini kuzatish.

Loyihaviy ishlar natijalarini baholash: Yaratilgan raqamli mahsulotlarning (taqdimotlar, rasmlar, hikoyalar) sifati va ularni yaratish jarayonida namoyon bo'lgan ko'nikmalar.

Interaktiv testlar va so'rovnomalar: Oddiy testlar orqali raqamli xavfsizlik qoidalari, asosiy tushunchalar bo'yicha bilimlarni tekshirish.

O'z-o'zini baholash va tengdoshlar tomonidan baholash: O'quvchilarni o'z raqamli faoliyatlari haqida fikr yuritishga va bir-birlarining ishlarini baholashga undash.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Ushbu maqolada tahlil qilingan metodologik yondashuvlar va amaliy usullar yosh avlodning raqamli asrda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun mustahkam poydevor yaratadi. Raqamli savodxonlikni shakllantirish jarayoni nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va axborot xavfsizligi kabi muhim kompetensiyalarni ham o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi siyosati va strategiyalari ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlaydi, milliy ta'lim standartlarini xalqaro talablarga moslashtirishga intiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli savodxonlikni samarali rivojlantirish uchun integratsiyalashgan, faoliyatga asoslangan, o'yinli va loyihaviy ta'lim metodlaridan keng foydalanish zarur. O'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini muntazam oshirib borish, ularni zamonaviy ta'lim resurslari va texnik vositalar bilan ta'minlash, shuningdek, o'quv jarayoniga raqamli xavfsizlik va axborot etikasini singdirish ushbu metodologiyaning ajralmas qismidir. Raqamli savodxonlikni baholashda esa faqatgina bilim emas, balki amaliy ko'nikmalar va ularni hayotda qo'llay olish qobiliyatiga ham e'tibor qaratish lozim.

Kelajak istiqbollari sifatida raqamli savodxonlikni rivojlantirish bo'yicha milliy standartlar va o'quv dasturlarini yanada takomillashtirish, o'zbek tilidagi sifatli ta'limiy raqamli kontentni ko'paytirish va o'qituvchilar uchun doimiy malaka oshirish tizimini yaratishni taklif etish mumkin. Shuningdek, sun'iy intellekt va boshqa ilg'or texnologiyalarning ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi bo'yicha tadqiqotlarni kengaytirish, xalqaro tajribani o'rganish va mahalliy sharoitlarga moslashtirish dolzarb vazifa bo'lib qoladi. Bu choralar boshlang'ich sinf o'quvchilarini raqamli kelajakning faol ishtirokchilari sifatida tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Leu, D. J., Kinzer, C. K., Coiro, J. L., Castek, J., & Hartman, D. K. (Muh.). Yangi Savodxonliklar Tadqiqoti Qo'llanmasi. New York: Routledge, 2019.
2. Howell, J. AKT bilan o'qitish: Raqamli pedagogikalar hamkorlik va ijodkorlik uchun. Oxford: Oxford University Press, 2012.
3. Marsh, J. "Yosh bolalarning raqamli savodxonligi: Maktabgacha ta'lim uchun oqibatlari." Maktabgacha ta'lim jurnali, vol. 45, no. 6, 2017, pp. 839-847.
4. Kontopoulou, K., & Papaioannou, A. "Raqamli savodxonlik erta bolalik ta'limida: Tadqiqot sharhi." Bolalik ta'limi tadqiqotlari jurnali, vol. 32, no. 1, 2018, pp. 79-91.
5. Jones, R. H., & Hafner, C. A. Raqamli savodxonlikni tushunish: Amaliy qo'llanma. New York: Routledge, 2012.